

WYKŁAD 5

Wstęp do optyki i fizyki materii skondensowanej

Optyka

Mariusz Semczuk

msemczuk@fuw.edu.pl

Fizyka materii skondensowanej:

Johannes Binder

Efekt Zeemana

$$H_B = \frac{\mu_B}{\hbar} (g_S \mathbf{S} + g_L \mathbf{L} + \frac{g_I}{1836} \mathbf{I}) \cdot \mathbf{B}$$

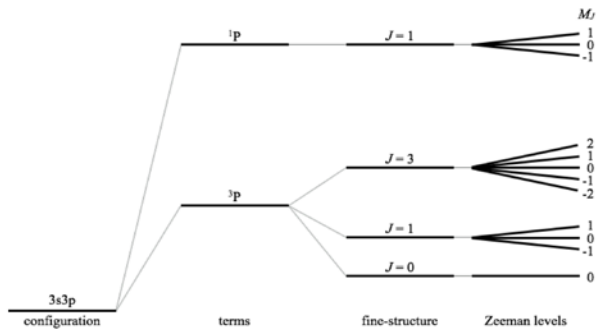
$$= \frac{\mu_B}{\hbar} (g_S S_z + g_L L_z + \frac{g_I}{1836} I_z) B_z$$

$$\mu_I = g_I \mu_N \mathbf{I}$$

$$g_I = 5.6$$

$$\mu_N = \mu_B \frac{m_e}{M_p} \simeq \frac{\mu_B}{1836}$$

Przesunięcie w energii małe w stosunku do struktury subtelnej - zaburzenie tej struktury $H_{\text{res}} \gg H_{\text{SO}} \gg H_Z$

$$H_Z = \mu_B B (L_z + 2S_z) = \mu_B B (J_z + S_z)$$

$$\Delta E_Z = g_J \mu_B B M_J$$

$$g_J = g_L \frac{J(J+1) - S(S+1) + L(L+1)}{2J(J+1)} + g_S \frac{J(J+1) + S(S+1) - L(L+1)}{2J(J+1)}$$

$$\simeq 1 + \frac{J(J+1) + S(S+1) - L(L+1)}{2J(J+1)}$$

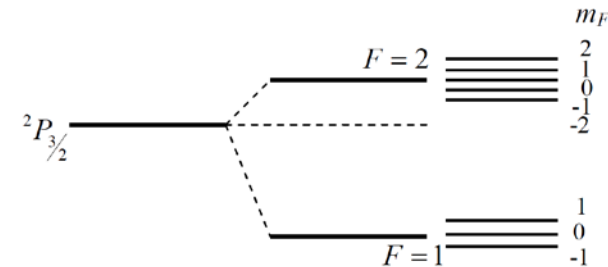
Przesunięcie w energii małe w stosunku do struktury nadsubtelnej $H_{\text{res}} > H_{\text{SO}} > H_{\text{HFS}} > H_Z$

$$\vec{\mu}_{\text{atom}} = -g_J \mu_B \vec{J} + g_I \mu_N \vec{J}$$

$$H_Z = g_F \mu_B B F_z$$

$$g_F = g_J \frac{F(F+1) - I(I+1) + J(J+1)}{2F(F+1)} + g_I \frac{F(F+1) + I(I+1) - J(J+1)}{2F(F+1)}$$

$$\simeq g_J \frac{F(F+1) - I(I+1) + J(J+1)}{2F(F+1)}$$

Reguły wyboru

Oddziaływanie elektromagnetyczne:

$$\mathbf{E}(t) = |\mathbf{E}_0| \operatorname{Re} (e^{-i\omega t} \hat{\mathbf{e}}_{\text{rad}})$$

Złota reguła Fermiego: szybkość przejścia proporcjonalna do kwadratu elementu macierzowego zaburzenia

$$\text{Rate} \propto |e\mathbf{E}_0|^2 \left| \int \psi_2^* (\mathbf{r} \cdot \hat{\mathbf{e}}_{\text{rad}}) \psi_1 d^3\mathbf{r} \right|^2 \equiv |e\mathbf{E}_0|^2 \times |\langle 2 | \mathbf{r} \cdot \hat{\mathbf{e}}_{\text{rad}} | 1 \rangle|^2 \quad (\text{Przybliżenie dipolowe})$$

$$\langle 2 | \mathbf{r} \cdot \hat{\mathbf{e}}_{\text{rad}} | 1 \rangle = D_{12} \mathcal{I}_{\text{ang}}$$

Część radialna $D_{12} = \int_0^\infty R_{n_2, l_2}(r) r R_{n_1, l_1}(r) r^2 dr$

Część kątowna $\mathcal{I}_{\text{ang}} = \int_0^{2\pi} \int_0^\pi Y_{l_2, m_2}^*(\theta, \phi) \hat{\mathbf{r}} \cdot \hat{\mathbf{e}}_{\text{rad}} Y_{l_1, m_1}(\theta, \phi) \sin \theta d\theta d\phi \quad \hat{\mathbf{r}} = \mathbf{r}/r$

$$\hat{\mathbf{r}} = \frac{1}{r} (x\hat{\mathbf{e}}_x + y\hat{\mathbf{e}}_y + z\hat{\mathbf{e}}_z) = \sin \theta \cos \phi \hat{\mathbf{e}}_x + \sin \theta \sin \phi \hat{\mathbf{e}}_y + \cos \theta \hat{\mathbf{e}}_z$$

$$\hat{\mathbf{r}} \propto Y_{1, -1} \frac{\hat{\mathbf{e}}_x + i\hat{\mathbf{e}}_y}{\sqrt{2}} + Y_{1, 0} \hat{\mathbf{e}}_z + Y_{1, 1} \frac{-\hat{\mathbf{e}}_x + i\hat{\mathbf{e}}_y}{\sqrt{2}}$$

Wektor polaryzacji

$$\hat{\mathbf{e}}_{\text{rad}} = A_{\sigma^-} \frac{\hat{\mathbf{e}}_x - i\hat{\mathbf{e}}_y}{\sqrt{2}} + A_\pi \hat{\mathbf{e}}_z + A_{\sigma^+} \left(-\frac{\hat{\mathbf{e}}_x + i\hat{\mathbf{e}}_y}{\sqrt{2}} \right)$$

$$\sin \theta \cos \phi = \sqrt{\frac{2\pi}{3}} (Y_{1, -1} - Y_{1, 1})$$

$$\sin \theta \sin \phi = i\sqrt{\frac{2\pi}{3}} (Y_{1, -1} + Y_{1, 1})$$

$$\cos \theta = \sqrt{\frac{4\pi}{3}} Y_{1, 0}$$

Reguły wyboru

Dla $l=1$ $\hat{\mathbf{r}} \cdot \hat{\mathbf{e}}_{\text{rad}} \propto A_{\sigma-} Y_{1,-1} + A_z Y_{1,0} + A_{\sigma+} Y_{1,+1}$

$$\mathcal{I}_{\text{ang}} \propto \int_0^{2\pi} \int_0^{\pi} Y_{l_2, m_2}^* Y_{1, m} Y_{l_1, m_1} \sin \theta \, d\theta \, d\phi$$

$$Y_{l_a, m_a}(\theta, \phi) Y_{l_b, m_b}(\theta, \phi) = \sum_{l=|l_a-l_b|}^{l_a+l_b} B(l, l_a, l_b, m_a, m_b) Y_{l, m_a+m_b}(\theta, \phi) \quad (\text{Merzbacher, rozdz. 17})$$

$$\mathcal{I}_{\text{ang}} \propto B_1 \delta_{l_2, l_1+1} \delta_{m_2, m_1+m} + B_2 \delta_{l_2, l_1} \delta_{m_2, m_1+m} + B_3 \delta_{l_2, l_1-1} \delta_{m_2, m_1+m}$$

Parzystość ($\vec{\mathbf{r}} = -\vec{\mathbf{r}}$)

równoważne z jednoczesnym $\Theta \rightarrow \pi - \Theta$ (odbicie) oraz $\phi \rightarrow \phi + \pi$ (obrót)

$$r \rightarrow r$$

$$\theta \rightarrow \pi - \theta \quad (\cos \theta \rightarrow -\cos \theta)$$

$$\phi \rightarrow \phi + \pi \quad (e^{im\phi} \rightarrow (-1)^m e^{im\phi})$$

$$\hat{P}\psi = P\psi \rightarrow \hat{P}^2\psi = P^2\psi \rightarrow P^2 = 1 \rightarrow \hat{P}\psi = \psi \text{ lub } \hat{P}\psi = -\psi$$

$$\hat{P} Y_{l, m} = (-1)^l Y_{l, m}$$

$$\mathcal{I}_{\text{ang}} = (-1)^{l_2+l_1+1} \mathcal{I}_{\text{ang}}$$

Reguły wyboru dla elektrycznych przejść dipolowych

$$\Delta m_l = m \quad m = 0, \pm 1$$

$$\Delta l = \pm 1 \quad \Delta l \neq 0$$

Reguły wyboru - spin

Rozdzielamy funkcję falową na część spinową i przestrzenną:

$$|f\rangle = |\phi_f\rangle \otimes |\chi_f\rangle$$

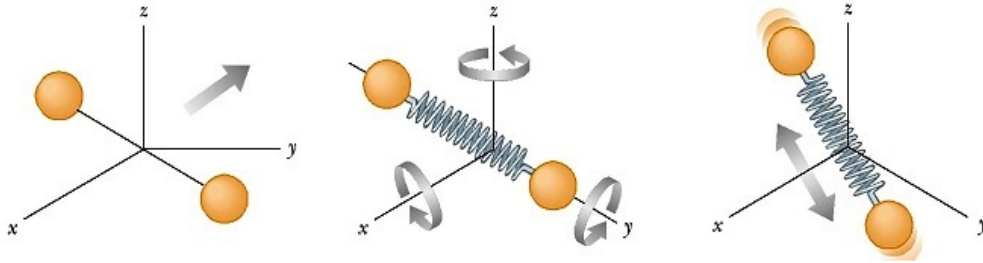
Operator dipolowy wpływa jedynie na część przestrzenną:

$$\langle f|\hat{\mathbf{d}}|i\rangle = -\langle \chi_f|\chi_i\rangle \int d^3r \phi_f^*(\mathbf{r}) \mathbf{er}\phi_i(\mathbf{r})$$

Człon $\langle \chi_f|\chi_i\rangle$ jest niezerowy jedynie gdy $|\chi_i\rangle$ i $|\chi_f\rangle$ są identyczne.

$\Delta s = 0, \quad \Delta m = 0$

Cząsteczki – skala energetyczna

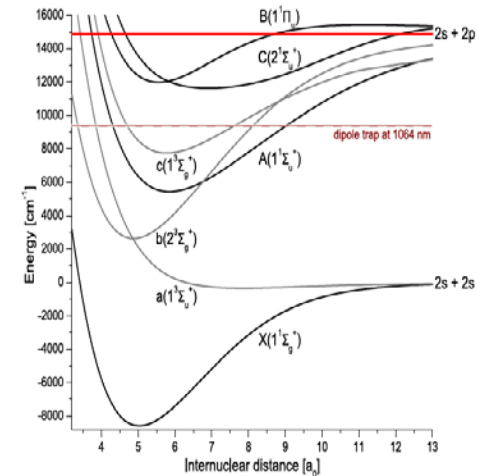

Degrees of freedom	Atom	Linear polyatomic	Bent polyatomic
Translational	3	3	3
Vibrational	0	3N-5	3N-6
Rotational	0	2	3

$$E_e \sim p^2 / 2m \sim \hbar^2 / ma^2 \quad (\sim 272 \text{ THz})$$

$$\frac{E_v}{E_e} \sim \frac{\hbar\omega_v}{\hbar\omega_e} \sim \frac{\hbar(k/M)^{1/2}}{\hbar(k/m)^{1/2}} \sim \left(\frac{m}{M}\right)^{1/2}$$

$$E_r \sim \hbar^2 / I \sim \hbar^2 / Ma^2 \sim (m/M) E_e.$$

Cząsteczki – skala energetyczna

$$E_e \sim p^2 / 2m \sim \hbar^2 / ma^2$$

$$(\sim 272 \text{ THz})$$

$$\frac{E_v}{E_e} \sim \frac{\hbar\omega_v}{\hbar\omega_e} \sim \frac{\hbar(k/M)^{1/2}}{\hbar(k/m)^{1/2}} \sim \left(\frac{m}{M}\right)^{1/2}$$

$$(\sim 3 \text{ THz})$$

Table 3.7: Experimentally measured PA resonances for s -wave collisions in an incoherent mixture of the $|1\rangle$ and $|2\rangle$ states of ${}^6\text{Li}$. These PA resonances correspond to a transition from an initial unbound molecular state with $N = 0, G = 0$ to the νth vibrational level of the $1^1\Sigma_g^+$ excited state with $N' = 1, G' = 0$. For these measurements, the CDT intensity was 9.6 kW/cm^2 and the PA laser intensity was 65 W/cm^2 . The absolute uncertainty in each of these measurements is $\pm 600 \text{ kHz}$. The ac Stark shift of each resonance induced by the PA laser and the CDT laser is also listed, where the number in brackets is an estimation of the 1σ error on the last digit(s).

ν	Feature (GHz)	ODT Shift Rate kHz / (kW/cm ²)	PA Shift Rate kHz / (kW/cm ²)
29	363113.1067	199(6)	-745(661)
30	368015.0436	-546(11)	-2120(783)
31	372780.6714	44(4)	-73(228)
32	377406.2393	-79(6)	803(707)
33	381887.7859	100(5)	80(253)
34	386221.1190	73(5)	272(265)
35	390401.8749	-9(10)	-826(437)

$$E_r \sim \hbar^2 / I \sim \hbar^2 / Ma^2 \sim (m/M) E_e.$$

$$(\sim 25 \text{ GHz})$$

Table 3.5: Experimentally measured PA resonances for p -wave collisions in an incoherent mixture of the $|1\rangle$ and $|2\rangle$ states of ${}^6\text{Li}$ held at a magnetic field of $B = 185 \text{ G}$. Each of these values was extracted by fitting a loss spectrum like that shown in Fig. 3.7. These PA resonances correspond to a transition from an initial unbound molecular state with $N = 1, G = 1$ to the νth vibrational level of the $1^3\Sigma_g^+$ excited state with $N' = 2, G' = 1$. While the precision in these measurements is 0.001 cm^{-1} , the uncertainty, limited by the wavemeter, is $\pm 0.002 \text{ cm}^{-1}$.

ν'	1st	2nd	3rd	4th
	cm ⁻¹	cm ⁻¹	cm ⁻¹	cm ⁻¹
	GHz	GHz	GHz	GHz
20	12238.757	12238.772	12238.780	12238.795
	366908.70	366909.15	366909.39	366909.84

Table 3.4: Experimentally measured PA resonances for p -wave collisions in an incoherent mixture of the $|1\rangle$ and $|2\rangle$ states of ${}^6\text{Li}$ held at a magnetic field of $B = 185 \text{ G}$. Each of these values was extracted by fitting a loss spectrum like that shown in Fig. 3.7. These PA resonances correspond to a transition from an initial unbound molecular state with $N = 1, G = 1$ to the νth vibrational level of the $1^3\Sigma_g^+$ excited state with $N' = 0, G' = 1$. While the precision in these measurements is 0.001 cm^{-1} , the uncertainty, limited by the wavemeter, is $\pm 0.002 \text{ cm}^{-1}$.

ν'	1st	2nd	3rd
	cm ⁻¹	cm ⁻¹	cm ⁻¹
	GHz	GHz	GHz
20	12236.388	12236.407	12236.424
	366837.68	366838.25	366838.76

Hamiltonian cząsteczki

$$H = -\frac{\hbar^2}{2m} \sum_i \nabla_i^2 - \sum_A \frac{\hbar^2}{2M_A} \nabla_A^2 + V(\vec{R}, \vec{r})$$

$$V(\vec{R}, \vec{r}) = - \sum_{A,i} \frac{Z_A e^2}{4\pi\epsilon_0 r_{Ai}} + \sum_{A>B} \frac{Z_A Z_B e^2}{4\pi\epsilon_0 |R_A - R_B|} + \sum_{i>j} \frac{e^2}{4\pi\epsilon_0 r_{ij}}$$

Przyciąganie kulombowskie
jądro - elektron

Odpychanie kulombowskie
jądro - jądro

Odpychanie kulombowskie
elektron - elektron

W literaturze $\sum_A \frac{\hbar^2}{2M_A} \nabla_A^2$ często oznaczane jest jako T_n

$$\Psi_{mol}(\vec{r}_i, \vec{R}_A) = \psi_{el}(\vec{r}_i; \vec{R}) \chi_{nuc}(\vec{R})$$

$$\nabla_i^2 \psi_{el} \chi_{nuc} = \chi_{nuc} \nabla_i^2 \psi_{el}$$

$$\nabla_A^2 \psi_{el} \chi_{nuc} = \psi_{el} \nabla_A^2 \chi_{nuc} + 2(\nabla_A \psi_{el})(\nabla_A \chi_{nuc}) + \chi_{nuc} \nabla_A^2 \psi_{el}$$

Przybliżenie Borna - Oppenheimera

Separowalność funkcji falowej $\Psi_{mol}(\vec{r}_i, \vec{R}_A) = \psi_{el}(\vec{r}_i; \vec{R}) \chi_{nuc}(\vec{R})$

$$\nabla_i^2 \psi_{el} \chi_{nuc} = \chi_{nuc} \nabla_i^2 \psi_{el}$$

$$\nabla_A^2 \psi_{el} \chi_{nuc} = \psi_{el} \nabla_A^2 \chi_{nuc} + 2(\nabla_A \psi_{el})(\nabla_A \chi_{nuc}) + \chi_{nuc} \nabla_A^2 \psi_{el}$$

$$H\Psi_{mol} = \chi_{nuc} \left\{ -\frac{\hbar^2}{2m} \sum_i \nabla_i^2 + \sum_{i>j} \frac{e^2}{4\pi\epsilon_0 r_{ij}} - \sum_{A,i} \frac{Z_A e^2}{4\pi\epsilon_0 r_{Ai}} \right\} \psi_{el} +$$

$$+ \psi_{el} \left\{ \sum_{A>B} \frac{Z_A Z_B e^2}{4\pi\epsilon_0 |R_A - R_B|} - \sum_A \frac{\hbar^2}{2M_A} \nabla_A^2 \right\} \chi_{nuc} = E_{total} \Psi_{mol}$$

Przybliżenie 1: adiabatyczne.

Ruch elektronów jest na tyle szybki, że przy małej zmianie położenia jąder elektrony natychmiast przystosowują się do nowych warunków. Oznacza to, że elektrony nie zmieniają swojego stanu Ψ_{el}^n pod wpływem ruchu jąder. Matematycznie: operator T_N działając na Ψ_{el}^n nie przeprowadza jej w inną funkcję Ψ_{el}^k , $n \neq k$

Przybliżenie 2:

Można pominąć wyrazy zawierające różniczkowanie funkcji elektronicznej po współrzędnych jądrowych, bo zmiana położenia jąder słabo wpływa na stan elektronów.

$\nabla_A \psi_{el}$ małe

Przybliżenie Borna - Oppenheimera

Część elektronowa

$$\left\{ -\frac{\hbar^2}{2m} \sum_i \nabla_i^2 + \sum_{i>j} \frac{e^2}{4\pi\epsilon_0 r_{ij}} - \sum_{A,i} \frac{Z_A e^2}{4\pi\epsilon_0 r_{Ai}} \right\} \psi_{el}(\vec{r}_i; \vec{R}) = E_{el}(\vec{R}) \psi_{el}(\vec{r}_i; \vec{R})$$

Część jądrowa

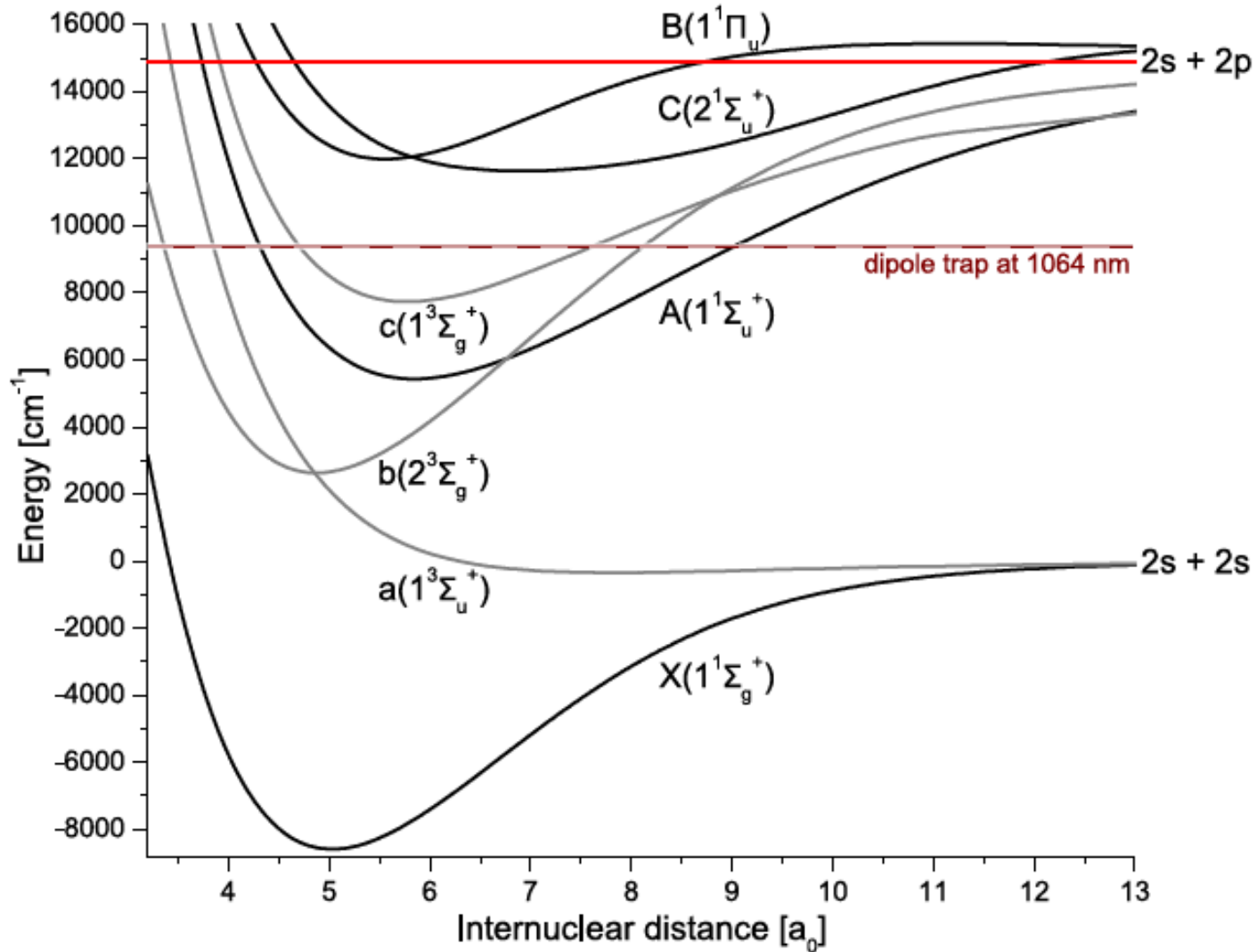
$$\left\{ -\sum_A \frac{\hbar^2}{2M_A} \nabla_A^2 + \sum_{A>B} \frac{Z_A Z_B e^2}{4\pi\epsilon_0 |R_A - R_B|} \right\} \chi_{nuc}(\vec{R}) + E_{el}(\vec{R}) \chi_{nuc}(\vec{R}) = E_{total} \chi_{nuc}(\vec{R})$$

$$E_{nuc} = E_{total} - E_{el}(\vec{R}) = E_{vib} + E_{rot}$$

Krzywe energii potencjalnych

$$V_N(\vec{R}) = \sum_{A>B} \frac{Z_A Z_B e^2}{4\pi\epsilon_0 |R_A - R_B|} \quad V(\vec{R}) = V_{nuc}(\vec{R}) + E_{el}(\vec{R})$$

Przybliżenie Borna - Oppenheimera

Krzywe energii potencjalnych dla ${}^6\text{Li}_2$

Rotacje i oscylacje cząsteczek

$$\left[-\frac{\hbar^2}{2\mu} \Delta_{\vec{R}} + V(\vec{R}) \right] \chi_{nuc}(\vec{R}) = E \chi_{nuc}(\vec{R}) \quad \mu = \frac{M_A M_B}{M_A + M_B}$$

$$\left[-\frac{\hbar^2}{2\mu R^2} \frac{\partial}{\partial R} \left(R^2 \frac{\partial}{\partial R} \right) + \frac{1}{2\mu R^2} \vec{N}^2 + V(R) \right] \chi_{nuc}(\vec{R}) = E \chi_{nuc}(\vec{R})$$

$$\chi_{nuc}(\vec{R}) = \mathfrak{R}(R) Y_{NM}(\theta, \phi)$$

Część radialna opisująca wibracje

$$\left[-\frac{\hbar^2}{2\mu R^2} \frac{d}{dR} \left(R^2 \frac{d}{dR} \right) + N(N+1) + V(R) \right] \mathfrak{R}(R) = E_{vN} \mathfrak{R}(R)$$

Rotacje cząsteczek sztywny rotator

$$\left[\frac{1}{2\mu R_e^2} \vec{N}^2 \right] \chi_{nuc}(\vec{R}_e) = E_{rot} \chi_{nuc}(\vec{R}_e)$$

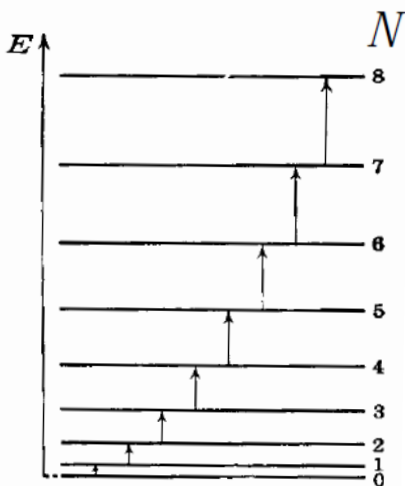
$$E_N = \frac{\hbar^2}{2\mu R_e^2} N(N+1) = BN(N+1)$$

Skalowanie izotopowe stałej rotacyjnej $B \propto \frac{1}{\mu}$

$$\Delta E_N = E_N - E_{N-1} = B[N(N+1) - (N-1)N] = 2BN$$

Bardziej realistyczny model: elastyczny rotator

$$E_N = BN(N+1) - DN^2(N+1)^2 \quad D = \frac{4B_e^3}{\omega_e^2}$$

Oscylacje cząsteczek potencjał anharmoniczny

$$V(\rho) = \frac{1}{2}k\rho^2 + k'\rho^3 + k''\rho^4$$

$$E_{vib} = \hbar\omega_e\left(v + \frac{1}{2}\right) - \frac{15}{4}\frac{k'^2}{\hbar\omega_e}\left(\frac{\hbar}{\mu\omega_e}\right)^3\left(v^2 + v + \frac{11}{30}\right) + O(k'')$$

$$G(v) = \omega_e\left(v + \frac{1}{2}\right) - \omega_e x_e\left(v + \frac{1}{2}\right)^2 + \omega_e y_e\left(v + \frac{1}{2}\right)^3 + \omega_e z_e\left(v + \frac{1}{2}\right)^4 +$$

Stałe spektroskopowe, możliwe do wyznaczenia eksperymentalnie (często stabilizowane)

Przybliżone potencjały cząsteczkowe

$E(R)$ - zwykle w postaci numerycznej.

Przybliżenia – potencjał Morse'a

Np. Lit

$$V(R) = D_e \left[1 - e^{-\alpha(r-r_0)} \right]^2 + V(r_0)$$

Przybliżenia – potencjał Lenarda-Jonesa

$$V(R) = 4\epsilon \left[\left(\frac{\sigma}{r} \right)^{12} - \left(\frac{\sigma}{r} \right)^6 \right] + V$$

$$E_{vN} = \omega_e \left(v + \frac{1}{2} \right) - x_e \omega_e \left(v + \frac{1}{2} \right)^2 + B_e N(N+1) - D_e N^2(N+1)^2 - \alpha_e \left(v + \frac{1}{2} \right) N(N+1) +$$

Morse/Long range

$$V_{MLR}(r) \equiv \mathcal{D}_e \left[1 - \frac{u_{LR}(r)}{u_{LR}(r_e)} e^{-\beta(r)y_p^{r_e}(r)} \right]^2$$

Modele potencjałów molekularnych są ciągle udoskonalane

